

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Σεπτέμβριος — Οκτώβριος 2025, Τόμος 42, Τεύχος 5

ΑΡΘΡΟ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

ΠΟΛΥΦΑΙΝΟΛΕΣ ΚΑΙ ΠΑΧΥΣΑΡΚΙΑ

ΙΑΤΡΙΚΟ GASLIGHTING ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΑΣΘΕΝΩΝ

ΠΡΟΕΓΧΕΙΡΗΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΟΛΙΚΗ ΑΡΘΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗ ΙΣΧΙΟΥ

ΔΕΡΜΑΤΟΜΥΟΣΙΤΙΔΑ ΚΑΙ ΚΑΚΟΗΘΕΙΕΣ

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ
ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙ COVID-19 ΣΕ ΔΙΑΒΗΤΙΚΟΥΣ

ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΩΝ ΣΕ ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟ ΚΑΡΚΙΝΟ

ΜΟΡΙΑΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΧΜΛ

ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΥΓΕΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ
ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

ΤΕΡΑΤΩΜΑ ΜΕΣΟΘΩΡΑΚΙΟΥ

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΔΕΞΙΟΥ ΣΚΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ω3 ΛΙΠΑΡΑ ΟΞΕΑ

ΑΜΑΡΤΩΜΑ ΑΔΕΝΩΝ BRUNNER ΜΕΤΑ ΧΗΜΕΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

ΟΞΕΙΑ ΠΝΕΥΜΟΝΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΜΕΤΑ ΜΕΤΑΓΓΙΣΗ

ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΗΚΓ ΜΕΤΑ ΒΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΚΔΟΤΗ

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

EDITORIAL

POLYPHENOLS AND OBESITY

MEDICAL GASLIGHTING AND PATIENT SAFETY

PREOPERATIVE EDUCATION

TOTAL HIP ARTHROPLASTY

DERMATOMYOSITIS AND MALIGNANCIES

INTERDISCIPLINARY COLLABORATION AND JOB
SATISFACTION

VACCINATION FACTORS AGAINST COVID-19 IN DIABETICS

QUALITY OF LIFE IN CARE GIVERS IN ADVANCED CANCER

MOLECULAR RESPONSES IN CML

HEALTH DATAS IN GREECE

NATIONAL ACTION PLAN IN PUBLIC HEALTH

PRIMARY HEALTH CARE AND HEALTH POLICY

PRIMARY PUBLIC HEALTH AND RESEARCH IN PUBLIC
HEALTH

HEALING PRACTICES OF CHRISTIANITY

MEDIASTINAL TERATOMA

RIGHT BUNDLE BRANCH BLOCK AND OMEGA-3 FATTY ACIDS

BRUNNER'S GLAND HAMARTOMA AFTER CHEMOTHERAPY

ACUTE LUNG INJURY AFTER BLOOD TRANSFUSION

AMBULATORY ECG MONITORING

LETTER TO THE EDITOR

CONTINUING MEDICAL EDUCATION

September — October 2025, Volume 42, No 5

www.mednet.gr/archives

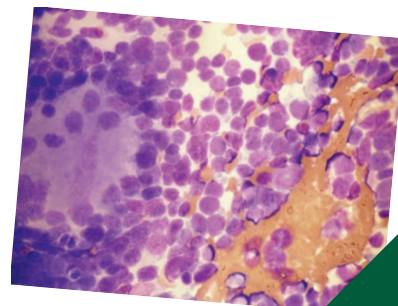
ISSN 1105-3992

Cited in EMBASE/Excerpta Medica,
World Health Organization

INDEX COPERNICUS, SCOPUS, Google Scholar,
DOAJ, SJR, CIRR, ESCI and Web of Science
(Thomson Reuters), JournalSeek, Medword List,
Biores, GFMR, J-Gate, HEAL-Link, Socolar,
EBSCO Publications and in IATROTEK

OFFICIAL JOURNAL OF
THE ATHENS MEDICAL SOCIETY

archives of
HELLENIC MEDICINE

αρχεία

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Περιλαμβάνεται στο
EMBASE/Excerpta Medica,
World Health Organization
INDEX COPERNICUS, SCOPUS,
Google Scholar, DOAJ, SJR,
CIRRIE, ESCI and Web of Science
(Thomson Reuters), JournalSeek,
Medword List, Biores, GFMER,
J-Gate, HEAL-Link, Socolar,
EBSCO Publications και στο
IATROTEK

Τα Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής δέχονται για δημοσίευση ανασκοπήσεις, ερευνητικές εργασίες, ενδιαφέρουσες περιπτώσεις, γενικά θέματα, βραχείες δημοσιεύσεις, άρθρα Συνεχιζόμενης Ιατρικής Εκπαίδευσης και γράμματα προς τη Σύναξη, στην Ελληνική ή στην Αγγλική γλώσσα. Αποστέλλεται ένα αντίγραφο των προς δημοσίευση άρθρων, στη διεύθυνση του Περιδικού.

Μαζί με τα υποβαλλόμενα άρθρα πρέπει απαραίτητα να υποβάλλεται, επακριβώς συμπληρωμένο, το «Συνοδευτικό έντυπο υποβολής εργασιών», υπόδειγμα του οποίου υπάρχει σε κάθε τεύχος του Περιδικού.

Όσον αφορά στη σύνταξη των εργασιών, το Περιδικό ακολουθεί τις υποδείξεις της Διεθνούς Επιτροπής Συντακτών Ιατρικών Περιδικών (Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals, 1997). Εφιστάται ιδιαίτερα η προσοχή των συγγραφέων στη σύνταξη δομημένων περιλήψεων των ερευνητικών εργασιών (ελληνικής και αγγλικής) και στην αναγραφή των στοιχείων της σελίδας του τίτλου και στις δύο γλώσσες. Λεπτομερέστερες πληροφορίες, για τη σύνταξη και την υποβολή των εργασιών, υπάρχουν στο πρώτο τεύχος του τρέχοντος τόμου.

Ό,τι δημοσιεύεται στο Περιδικό δεν μπορεί να αναδημοσιευτεί χωρίς γραπτή άδεια του Διευθυντή Σύναξης. Το υλικό των άρθρων που δημοσιεύονται, δεν επιστρέφεται στους συγγραφείς.

Διόρθωση των τυπογραφικών δοκιμών από τους συγγραφείς γίνεται μόνο μία φορά, χωρίς να επιτρέπονται εκτεταμένες αλλαγές των άρθρων.

Η παραγγελία ανατύπων γίνεται με απευθείας συνεννόηση των συγγραφέων με τον εκδότη και το κόστος τους βαρύνει εξ ολοκλήρου τους συγγραφείς.

Τα άρθρα που δεν φέρουν χρονολογικές ενδείξεις υποβολής και έγκρισης, έχουν γραφεί μετά από πρόσκληση της Συντακτικής Επιτροπής.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΤΕΧΝΟΓΡΑΜΜΑmed

Λ. Μεσογείων 380, 153 41 Αγία Παρασκευή
Τηλ.: 2106000643, Fax: 2106002295
e-mail: info@technogramma.gr

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 2025

Γιατροί	24 Ευρώ
Φοιτητές	12 Ευρώ
Εταιρείες	
Οργανισμοί - Βιβλιοθήκες	47 Ευρώ
Κύπρος	24 Ευρώ
Εξωτερικό	\$100
Μέλη Βαθκανικής Ιατρικής Ένωσης	\$50

Μαϊνάνδρου 23 - 115 28 Αθήνα

Τηλ.: +30 2107211845 - Fax: +30 2107215 082 - E-mail: archives@mednet.gr

www.mednet.gr/archives

Εκδότης-Διευθυντής: Γιάννης Χρ. Μελέτης

ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ε. Θηραίος, Πρόεδρος
Ν. Αρκαδόπουλος, Αντιπρόεδρος
Αικ. Μαραθιά, Γενική Γραμματέας
Δ. Βασιλόπουλος, Ειδικός Γραμματέας
Λ. Ραήλιδης, Ταμίας
Μέλη
Α. Αρδαβάνης, Ε. Γρουζή,
Δ. Μπούμπας, Σ.Γ. Παπαγεωργίου

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

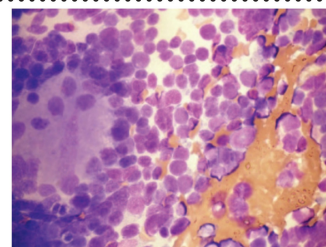
Γιάννης Χρ. Μελέτης, Διευθυντής Σύναξης
Μ. Σαμάρκος, Αναπληρωτής Διευθυντής Σύναξης
Ειδικόι Συντάκτες
Ε. Αγγελόπουλου (Αθήνα), Νευρολογία
Μ.Κ. Αγγελόπουλου (Αθήνα), Μεταμόσχευση Μυελού
Β. Αθικάρη (Σπάρτη), Νευρολογική Νοσηλευτική
Φ. Αναγνωστόπουλος (Αθήνα), Ψυχολογία Υγείας
Ι. Ασημακόπουλος (Αθήνα), Αιματολογία
Θ.Π. Βασιλάκου (Αθήνα), Λεμφώματα
Π. Γαλιάνης (Αθήνα), Εφαρμοσμένη Ιατρική Έρευνα
Γ.Α. Δαϊκός (Αθήνα), Λοιμώξεις
Σ. Ζυγιά (Τρίπολη), Παιδιατρική
Λ. Θάνος (Αθήνα), Αξονική Τομογραφία
Μ. Καραμάνου (Αθήνα), Ιστορία της Ιατρικής
Α. Κατσαρού-Κάτσαρη (Αθήνα), Δερματολογία
Θ. Καυκιά (Θεσσαλονίκη), Παιδιατρική
Β. Καψιδάκη (Αθήνα), Ανοσολογία
Χ. Κωνσταντίνου (Αθήνα), Αγγειολογία
Α. Κυριακίδης (Αμφισσα), Χειρουργική
Κ. Κωνσταντόπουλος (Αθήνα), Σπάνια Νοσήματα
Χ. Λεμονίδου (Αθήνα), Νοσηλευτική
Χ. Λιονής (Ηράκλειο), Προγεννητική Φροντίδα Υγείας
Γ.Α. Μαθιουδάκης (Αθήνα), Πνευμονολογία
Θ. Μουντοκαλάκης (Αθήνα), Παθολογία
Δ. Μπούμπας (Αθήνα), Ουρολογία
Σ. Νανός (Αθήνα), Εντατική Θεραπεία
Μ. Νταλαμάγκα (Αθήνα), Κλινική Βιοχημεία
Σ.Π. Ντουράκης (Αθήνα), Ηπατολογία
Δ. Παναγιωτάκος (Αθήνα), Βιοστατιστική - Επιδημιολογία
Α. Παπαβασιλείου (Αθήνα), Μοριακή Ιατρική
Ε. Παπαβασιλείου (Αθήνα), Γαστρεντερολογία
Σ. Παπαγεωργίου (Αθήνα), Νευρολογία
Β. Παπαδόκης (Αθήνα), Παιδιατρική
Α. Παπαζαφειροπούλου (Αθήνα), Σακχαρώδης Διαβήτης
Α. Πατελάκου (Ηράκλειο), Τεχνητομένη Κλινική Πρακτική
Ε. Πατσούρης (Αθήνα), Παθολογική Ανατομία
Ε. Πετρίδου (Αθήνα), Επιδημιολογία
Μ. Πολυκανδριώτη (Αθήνα), Εφαρμοσμένη Νοσηλευτική
Ε. Πουλάκου (Αθήνα), Ιστορία Ιατρικής
Π. Πρεζεράκος (Τρίπολη), Διοίκηση Νοσηλευτικών Υπηρεσιών
Μ. Σαμάρκος (Αθήνα), Λοιμώξεις
Π. Σαράφης (Κύπρος), Νοσηλευτική
Μ. Σαρίδη (Κόρινθος), Αγωγή Υγείας
Π. Σκαπινάκης (Ιωάννινα), Ψυχιατρική
Α. Σολδάτου (Αθήνα), Παιδιατρική
Κ. Σουλιάτης (Αθήνα), Πολυτική Υγείας
Ν. Σταυρακάκης (Ηράκλειο), Ιστορία Ιατρικής
Μ. Τεκτονίδου (Αθήνα), Ρευματολογία
Ν. Τεντολύρης (Αθήνα), Παθολογία, Σακχαρώδης Διαβήτης
Ε. Τέρπος (Αθήνα), Αιματολογία
Φ. Τζαβέλη (Τρίπολη), Κοινωνιολογία Υγείας
Δ. Τσεκούρα (Αθήνα), Καρδιολογία
Μ. Τσιρώνη (Τρίπολη), Παθολογία
Ε. Φραδέλος (Λάρισα), Νοσηλευτική
Ν. Χαρχαλάκης (Αθήνα), Μεταμόσχευση Μυελού
Α. Χατζηγεωργιάδης (Δράμα), Χειρουργική
Προσφερόμενοι Διευθυντές Σύναξης
Θ. Μουντοκαλάκης, Ι. Κοψιόπουλος, Ε. Βαθάσση-Αδάμ,
Γ. Ρηγάτος, Κ. Σολδάτος, Α.Ε. Γερμενής
Γραμματεία
Μ. Κατσάουνη, Τ. Μπούρτζη
Επιμέλεια ελληνικών κειμένων
Μ. Λινάρδης, Κ. Γλυκού
Επιμέλεια αγγλικών κειμένων
Ηλιάνα Θεοδωροπούλου
Συντήρηση ηλεκτρονικών σελίδων
Ε. Βασιλάκου

Επιμέλεια Έκδοσης - Διαφημίσεις Εγγραφές συνδρομητών - Επιταγές

ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΜΑΙΑΝΔΡΟΥ 23 - 115 28 ΑΘΗΝΑ

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μ.Κ. Αγγελόπουλου (Αθήνα), Αιματολογία
Ι.Β. Ασημακόπουλος (Αθήνα), Συνεχιζόμενη Ιατρική Εκπαίδευση
Θ.Π. Βασιλάκου (Αθήνα), Αιματολογία
Π. Διαμαντόπουλος (Αθήνα), Περιπτώσεις Παθολογίας
Κ. Μπουλάς (Δράμα), Χειρουργική
Ν. Πατέλης (Αθήνα), Αγγειοχειρουργική
Μ.-Σ. Πομάκης-Γραμμένου (Αθήνα), Ιατρική Απεικόνιση
Μ. Σαμάρκος (Αθήνα), Περιπτώσεις Παθολογίας
Α. Σκάρπας (Φιλιππείες), Χειρουργική
Π. Τόμος (Αθήνα), Θωρακοχειρουργική

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

αρθρο συνταξης

Η αναγκαιότητα της Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας για ένα αποτελεσματικό σύστημα υγείας
Ε. Θηραίος

583

ανασκοπησεις

Η επίδραση των πολυφαινολών στην παχυσαρκία και στις συναφείς με αυτή νόσους
Φ.Ν. Βάρρα, Μ. Βάρρας, Β.Κ. Βάρρα, Σ. Γκούζγκος, Π. Θεοδόσης-Νόμπελος

585

Φωτίζοντας το ιατρικό "gaslighting" και την επίπτωσή του στην ασφάλεια των ασθενών
Β. Καπάκη, Ν. Κατσόπουλος

594

Οφέλη και επιπτώσεις της προεγχειρητικής εκπαίδευσης στον χώρο της Ιατρικής
Χ.Σ. Χατζηβασιλής, Σ.Ε. Αμπραχίμ, Δ. Πάλλης, Ι. Βλάχος

604

Ολική αρθροπλαστική ισχίου. Τροποποιήσιμοι προεγχειρητικοί παράγοντες και κίνδυνοι
Σ.Ε. Αμπραχίμ, Χ.Σ. Χατζηβασιλής, Α. Γαλάνης, Ι. Βλάχος

610

Συσχέτιση μεταξύ δερματομυοσίτιδας και κακοηθειών: Ανασκόπηση βιβλιογραφίας στο προφίλ των ασθενών
Δ. Ιωάννου, Δ. Καββαδός, Θ. Παπαμήτσου

616

ερευνητικές εργασίες

Επίδραση της διεπιστημονικής συνεργασίας και επικοινωνίας του ιατρονοσηλευτικού
προσωπικού στη βελτίωση της επαγγελματικής του ικανοποίησης

Ε. Μηλευράκη, Π. Θεοδώρου, Ε. Πάλλης, Χ. Πλάτης

622

Η γνώση, ο φόβος και τα κίνητρα ως επιδραστικοί παράγοντες εμφάνισης COVID-19 σε διαβητικούς ασθενείς
Ι. Ευστρατίου, Α. Ρόδη-Μπουριέη, Σ. Πλάκας, Π. Γαλάνης, Θ. Αδαμακίδου, Σ. Παρισσόπουλος, Μ. Κίτσου, Χ. Τσίτου

631

Συσχέτιση άγχους και κατάθλιψης με την ποιότητα ζωής φροντιστών ατόμων τρίτης ηλικίας με προχωρημένο καρκίνο
Μ. Μπούρη, Α. Κασσαρού, Α. Μπαρμπούνη, Α. Λάγιου, Ε. Σακελλάρη

642

Μειζονες μοριακές απαντήσεις στη νεοδιαγνωσθείσα χρόνια μυελογενή λευχαιμία:

Μια μετα-ανάλυση της πορείας μετά από θεραπεία ενός έτους με δασατινίμη, ιματινίμη και νιλοτανίμη
F. Widiyanto, J.K. Fajar

652

ειδικα αρθρα

Πρόταση για το πλαίσιο αξιοποίησης των δεδομένων υγείας στην Ελλάδα. Αποτελέσματα του έργου PAVE

Π. Σταφυλίδης, Δ. Κατεχάκης, Α. Κουρούμπη, Ε. Σταφυλίδης, Κ. Βότης, Π.Δ. Μπαμίδης

660

Η ανάπτυξη των ικανοτήτων του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη Δημόσια Υγεία 2021-2025

Β. Γαδικού, Α. Μπαρμπούνη, Α. Λάγιου, Δ. Λάγγας

671

Η Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας ως διαρκής προτεραιότητα (και εκκρεμότητα) της πολιτικής υγείας στην Ελλάδα
Κ. Σουλιάτης

675

Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας. Ακρογωνιαίος λίθος για την ευζωία, τις υπηρεσίες και την έρευνα στη Δημόσια Υγεία
Χ. Λιονής

682

Ιστορική θεώρηση των θεραπευτικών πρακτικών του Χριστιανισμού

Τ. Μπιοτέτσος, Η. Τζαβέλλας, Α. Κότσιου, Μ. Καραμάνου, Γ. Ανδρούτσος

691

ενδιαφερονουσες περιπτωσεις

Τεράτωμα μεσοθωρακίου με κακοήγη εκφύλιση και καρδιακό επιπλωματισμό

P.V.A. Tubino, V.M. dos Santos, A.C.M. Kuhn, E.C.P.M. Bezerra

695

Αποκλεισμός δεξιού σκέλους δεματίου His και ω3 λιπαρά οξέα

V.M. dos Santos, L.C. Modesto, J.C. Modesto

700

Αμάρτωμα των αδένων του Brunner μετά από χημειοθεραπεία σε ασθενή με διάχυτο Β-πέμφωμα από μεγάλα κύτταρα

Β. Μήτρος, Θ. Κανελλοπούλου, Φ. Κοντοπιδου

703

βραχειες δημοσιευσεις

Οξεία πνευμονική βλάβη που σχετίζεται με μετάγγιση αίματος

V.M. dos Santos, L.A.M. dos Santos, T.A.M. Sugai

707

Βελτίωση της απεικόνισης των αιχμών κοιλιακής βηματοδότησης στην περιποτητική
παρακολούθηση ΗΚΓ με απενεργοποίηση φίλτρου και εξομάλυνση

O. Skakun, Y. Vandzhura, I. Vandzhura, I. Tverdokhlil, A. Symchych, K. Symchych

710

γραμμα προς τον εκδοτη

Διαλείπουσα χωλότητα

V.M. Santos, L.A.M. Santos, T.A.M. Sugai

714

συνεχιζομενη ιατρικη εκπαιδευση

Medical Imaging Quiz – Case 82

E. Botsa, I. Thanou, K. Zachos, G. Kanellopoulos, L. Thanos

716

Hematology Quiz – Case 71

P. Kolovos, E. Panagiotopoulos, C. Misidou, G. Vrachliotis, S. Papadakis, I. Liapis, L. Inglezou, B. Malkoc, I. Stamatiou, S. Karavasili, P. Chatziloannou, E. Charitaki, T. Bounta, C. Roubakis, M. Papoutsellis, Z. Bezirgiannidou, E. Spanoudakis, I. Kotsianidis, K. Liapis

718

CONTENTS

editorial

- The necessity of Primary Health Care for an effective health system
E. Thireos 583

reviews

- The effect of polyphenols on obesity and its related diseases
F.N. Varra, M. Varras, V.K. Varra, S. Gkouzgos, P. Theodosis-Nobelos 585
- Shining the light on medical gaslighting and its impact on patient safety
V. Kapaki, N. Kotsopoulos 594
- Benefits and effects of preoperative education in the field of medicine
C.S. Chatzivasilis, S.E. Amprachim, D. Pallis, I. Vlamis 604
- Total hip arthroplasty: Preoperative factors and risks
S.E. Amprachim, C.S. Chatzivasilis, A. Galanis, I. Vlamis 610
- Association between dermatomyositis and malignancies. A literature review on patients' profile
D. Ioannou, D. Kavvadas, T. Papamitsou 616

original papers

- The impact of interdisciplinary collaboration and communication of medical
and nursing staff on their job satisfaction improvement
E. Blevraki, P. Theodorou, E. Pallis, C. Platis 622
- Knowledge, fear and motivation as influential factors of vaccination against COVID-19 in diabetic patients
I. Efstratiou, A. Rodi-Burriel, S. Plakas, P. Galanis, T. Adamakidou, S. Parissopoulos, M. Kitsou, C. Tsiou 631
- Correlation of anxiety and depression with quality of life in caregivers of elderly patients with advanced cancer
M. Bouri, A. Katsarou, A. Barbouni, A. Lagiou, E. Sakellari 642
- Major molecular responses in newly diagnosed chronic myeloid leukemia.
A meta-analysis of one-year outcomes of dasatinib, imatinib, and nilotinib treatments
F. Widiyanto, J.K. Fajar 652

special articles

- Proposal for the health data utilization framework in Greece. Results of the PAVE project
P. Stafylas, D. Katehakis, A. Kouroubali, E. Stafyla, K. Votis, P.D. Bamidis 660
- Capacity building of the national action plan for public health 2021–2025
V. Gardikou, A. Barbouni, A. Lagiou, D. Laggas 671
- Primary health care as a continuous priority (and a pending issue) of health policy in Greece
K. Souliotis 675
- Primary health care as a cornerstone for people's well-being and healthcare services and research in public health
C. Lionis 682
- Historical view of healing practices of Christianity
T. Boltetsos, E. Tzavellas, A. Kotsiou, M. Karamanou, G. Androutsos 691

case reports

- Mediastinal teratoma with malignant degeneration and cardiac tamponade
P.V.A. Tubino, V.M. dos Santos, A.C.M. Kuhn, E.C.P.M. Bezerra 695
- Right bundle branch block and omega-3 fatty acids
V.M. dos Santos, L.C. Modesto, J.C. Modesto 700
- Brunner's gland hamartoma after chemotherapy in a patient with diffuse large B-cell lymphoma
V. Mitros, T. Kanellopoulou, F. Kontopidou 703

short communications

- Acute lung injury associated with blood transfusion
V.M. dos Santos, L.A.M. dos Santos, T.A.M. Sugai 707
- Improvement of atrial pacing spikes visualization on ambulatory ECG monitoring
by filter and smoothing disabling
O. Skakun, Y. Vandzhura, I. Vandzhura, I. Tverdokhlib, A. Symchych, K. Symchych 710

letter to the editor

- Intermittent claudication
V.M. Santos, L.A.M. Santos, T.A.M. Sugai 714

continuing medical education

- Medical Imaging Quiz – Case 82
E. Botsa, I. Thanou, K. Zachos, G. Kanellopoulos, L. Thanos 716
- Hematology Quiz – Case 71
P. Kolovos, E. Panagiotopoulos, C. Misidou, G. Vrachliolis, S. Papadakis, I. Liapis, L. Inglezou, B. Malkoc, I. Stamatiou, S. Karavasilis,
P. Chatziioannou, E. Charitaki, T. Bounta, C. Roubakis, M. Papoutsellis, Z. Bezirgiannidou, E. Spanoudakis, I. Kotsianidis, K. Liapis 718

SPECIAL ARTICLE ΕΙΔΙΚΟ ΑΡΘΡΟ

Historical view of healing practices of Christianity

In the context of the history of medicine, the search for fundamental, timeless and established therapeutic practices of a world religion such as Christianity is of particular interest. In the end, the research shows that the Christian Church, as a healing community, possesses and proposes a wealth of practices and methods which, through a specific healing dipole, contribute to the spiritual, mental and physical support of any person who follows its teachings.

ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2025, 42(5):691–694
ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2025, 42(5):691–694

T. Boltetsos,¹
E. Tzavellas,²
A. Kotsiou,³
M. Karamanou,¹
G. Androutsos¹

¹Department of History of Medicine and Medical Ethics, Medical School, National and Kapodistrian University of Athens, Athens

²First Department of Psychiatry, "Eginition" Hospital, Medical School, National and Kapodistrian University of Athens, Athens

³Department of Microbiology, Medical School, National and Kapodistrian University of Athens, Athens

Ιστορική θεώρηση
των θεραπευτικών πρακτικών
του Χριστιανισμού

Περίληψη στο τέλος του άρθρου

Key words

Christian faith
Clinical pastoral education
Health care
Religion and therapeutic means
Theology

Submitted 21.7.2024

Accepted 7.9.2024

1. INTRODUCTION

Christian Teaching gives meaning through its own perspective to the terms "healing", "disease", and even "death". Starting from the testimonies of the New Testament, Christ is the doctor "par excellence", the doctor of souls and bodies. Jesus said for himself: "I will keep on driving out demons and healing people" (Luke 13:32).

By extension, the purpose of the presence of the Christian Church in the world is the healing of every human being, by restoring communion with God. In fact, Christian teaching and its theological tradition "is neither a social philosophy, nor a moral system, nor a religious dogma, but it is a therapeutic treatment".¹ Therefore, "the Church

of Jesus Christ itself acts or should act as a healing community. All the members have a role, but some a primary and main one and commensurate with their talents and gifts".²

To address these problems and, in general, to strengthen and heal the struggling and suffering person, the Church has in its spiritual-pastoral "quiver", its special methodology, which has various methods and a multitude of means, which fight the causes of the disease.

Thus, with the assistance of the method of historical research, through the timeless search in this area of Orthodox Christian Teaching for data related to the strengthening, maintenance and improvement of mental and physical health, the enrichment of existing knowledge is attempted,

with elements derived from the Orthodox Christian value system, without then excluding the utilization of the research data by doctors or other therapists, as the usability of such research is the ultimate goal.³

2. CASE PRESENTATION

“Well-being” depends on the harmonious cooperation of mental and physical functions. It has been shown that there is a great deal of interplay between the functions of the mental and physical spheres, and it is believed that one cannot be ill and the other can remain healthy.⁴

At the starting point, therefore, of the research search for therapeutic means of the (Orthodox) Christian Church, we should “remove a misunderstanding, which prevails widely. The Church heals not so much with what it has, as with what it is. This point is very serious. As a rule, we all look for the means of salvation in the Church, but salvation lies in the very fact of the Church and one’s integration into it. The difference is enormous and has practical significance in terms of treatment”.⁵ This clarification is particularly crucial in the context of the research, as it contributes the most to the historical understanding of the process of the emergence of the individual Christian therapeutic means.

3. DISCUSSION

Saint John Chrysostom (4th century AD) stresses that “invoking the Holy Trinity in faith has great power and helps people in all difficult situations. It expels disease, according to one’s spiritual interest, and overcomes demons”.⁶

“The invocation of the name of Christ has soteriological and confessional character. By uttering the name of God, humans come into communion with God, and God reveals himself to humans in the Son as the Father and Redeemer of the world. The believer calls upon Christ because he believes in his saving qualities”.⁷

An important role in the healing and overall strengthening of humans is also played by their inner connection with the sanctified persons of the Christian church, the Virgin Mary, the Apostles and the rest of the Saints, and, of course, with the Angels.

But also, research-wise, historically and methodologically it is established that, beyond the preceding “healing” of persons, there is also a revealing and incredible historical narrative with an impressive healing imprint in the Gospel of Mark in the New Testament. There, the disciples of Christ approach the Lord and declare their inability to

heal someone possessed... It is then that the Lord Jesus reveals that: “*This kind (of demons) can come out by nothing, except by prayer and fasting*” (Mark 9:29). In addition, here is revealed a historical and God-given healing regimen, a “medical protocol”; the expert scholar could discern, where the term “prayer” includes sacred mysteries, sacred services, individual and collective prayer, and the term “fasting” includes all the struggles that are needed...

Nominally reflecting the results of the research, we find that, as far as the first part of the therapeutic dipole is concerned, there are ten categories of means such as the Liturgical, which includes the Holy Sacraments (Holy Communion, Baptism, Chrismation, Ordination, Confession, Healing Oil, Marriage), but also specific functional material elements of healing, such as water, oil, wheat, wine, as well as special blessings and sequences. At the same time, the means move in the field of hymnology, pilgrimages, dedications, the sacred texts of the church, the prayer service of remembrance and lethe, heortology, symbolics, hagiography, naodomy, sacred objects – therapeutic vessels (vestments, komposhini, candle, candelabra, censer, bell).⁸

On the other hand, regarding the second part of the therapeutic dipole, beyond the fasting of food, and the rest of the human senses, there are also relevant therapeutic means, such as physical exercise and participation in the ministry of the church.

Of particular interest in the context of these recordings is the way in which each Sacrament of the Church, with Holy Communion at the top, is seen as a therapeutic treatment and remedy for the strengthening and preservation of the human senses and the whole human body, through an extract from a standard Eucharistic prayer after Holy Communion, a poem by Symeon the Metaphrastes (the translator), the most famous author of hagiological texts in the Byzantine Empire at the beginning of the 10th century AD, in one of the prayers of thanksgiving: “*O You, who willingly grant me Your Flesh for food, You are a fire, and You consume the unworthy! Burn me not, O my Maker, but rather pass through my composite members into all my joints, my innermost core, and my heart. Burn up the thorns of all my transgressions; purify my soul; sanctify my thoughts; make firm my legs, as well as my bones; illumine the clarity of my five senses...*”.

But again, we find this relevance in a theological report by a contemporary Bishop of the Church: “*The Orthodox Church is considered and is a spiritual hospital that heals humans, since the sacraments and the exercise, all the methods it possesses, are directed to this unique and essential purpose*”.⁹

In particular, sacraments and memorials¹⁰ combine the memory of historical events with religious feelings of holy reverence and divine love. *"This link between memory and emotion, which is considered therapeutically very useful, has now been confirmed by Adam Anderson of the University of Toronto, Canada".*¹¹

4. CONCLUSIONS

The therapeutic dimension of Christian doctrine is wide-ranging, as the abundance of its texts and a central part of its teaching deal with the healing of the vices, which are considered to be the basic source of the illness of human nature.

The Christian faith is not concerned exclusively with the soul of the human being, ignoring the body and its materiality, since this would give it the characteristics of a "monophysical" approach of the human being, which is heretical, since the genuine approach is holistic, i.e. concern for the human being as a psychosomatic entity. In this context, the therapeutic means of Christian theory are highlighted, which are applicable to the soul, spirit and body of every Christian.

The research and documentation of these methods, methodologies and means of prevention and treatment reveal that the entire Christian Church has been structured as a medical practice. At the very least, God, as far as the believer can approach him (spiritually, intellectually and heartily), is the perfect method of caring for, comforting and healing people. As a consequence, the science of theology and its individual branches contain a great variety of healing materials. This fact gives theology the character of a science, which runs in parallel with the field of health sciences (fig. 1).

It also establishes, the existence of a systematic set of therapeutic approaches of the believer, with theological (ecclesiastical), spiritual (metaphysical), experiential (empirical), worshipful (liturgical), physiological (somatic), artistic (philokalic), didactic (pedagogical), and normative (canonical) basis; thus, approaching each person from many aspects and applying the therapeutic means of the Christian Church. It is logical that, in the course of centuries and circumstances, cases of misinterpretation and aberration are sometimes recorded, in which the methodology of approaching people and its means lose their orthodoxy, orthopraxy and orthocriticism and return to pre-Christian paths (idolatry, witchcraft) or to heretical paths (alteration of basic theology).

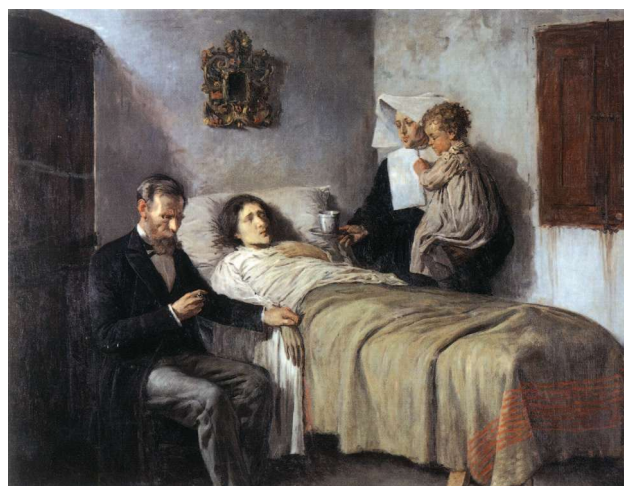

Figure 1. Science and charity (Pablo Picasso, museum Picasso, Barcelona, 1897). It depicts the authoritative and dispassionate doctor, contrasted in this case with a nun who exudes empathy and tenderness, and the patient is right between the extremes.

A practical application of the historical record of the therapeutic theory of the Christian faith is the use of therapeutic practices to ensure particularly valuable mental health, balance and upliftment, in a process that, in modern times, is called mental resilience and adaptability.

A key challenge of our research, apart from the central issue of finding the therapeutic practices of Christianity, and indeed in relation to its historicity over a period of more than twenty centuries, was the classification of the research material. An interesting methodological finding was revealed. It became possible, thus, to place each therapeutic instrument on the basis of a classification, which had, on the one hand, persons (God – Jesus Christ, the Virgin Mary – saints, angels) and on the other hand a revealing methodological dipole, the hagiographical scholar "In prayer and fasting". On this axis a whole nursing, healing, supportive edifice is erected.

All in all, what seems to be achieved by the methods, methodologies and means that Christian therapeutic treatment utilizes and applies is the following: The strengthening of faith and the cultivation of composure, the achievement of stability of inner balance-calmness, the promotion of the possibility of overcoming current difficulties, the spiritual restoration, the empowerment of the soul (resilience), the proposal of a life beyond the daily concerns of life, rapprochement with God (beyond local and temporal limitations).

After all, the relevant (medical) observation is of particular interest: *"If all doctors would use a little of the Church's*

rules in our relations with the sick, then we would remind the obese that gluttony is a mortal sin and the many who suffer from high cholesterol or hypertension or diabetes that their health is a sacred matter. ... God gave love, we gouge out our

eyes. He gave us the joys of life, and we are crazy to have heart attacks. These things happen because we have lost the rules of religious life, faith, because we have lost the warm embrace of the mother".¹²

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ιστορική θεώρηση των θεραπευτικών πρακτικών του Χριστιανισμού

T. ΜΠΟΛΤΕΤΣΟΣ,¹ Η. ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ,² Α. ΚΟΤΣΙΟΥ,³ Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ,¹ Γ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ¹

¹Τμήμα Ιστορίας της Ιατρικής και Ιατρικής Δεοντολογίας, Ιατρική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, ²Α΄ Ψυχιατρική Κλινική, Νοσοκομείο «Αιγινήτειο», Ιατρική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, ³Τμήμα Μικροβιολογίας, Ιατρική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα

Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής 2025, 42(5):691–694

Στο πλαίσιο της Ιστορίας της Ιατρικής έχει ειδικό ενδιαφέρον η αναζήτηση βασικών, διαχρονικών και καθιερωμένων θεραπευτικών πρακτικών μιας παγκόσμιας θρησκείας, όπως θεωρείται ο Χριστιανισμός. Φαίνεται, τελικά, από την έρευνα ότι η χριστιανική εκκλησία, δρώντας ως θεραπευτική κοινότητα, διαθέτει και προτείνει πληθώρα πρακτικών και μεθόδων, οι οποίες μέσα από ένα συγκεκριμένο ιαματικό δίπολο συνεισφέρουν στην πνευματική, στην ψυχική και στη σωματική υποστήριξη κάθε ανθρώπου που ακολουθεί τη διδασκαλία της.

Λέξεις ευρητηρίου: Θεολογία, Θρησκεία και θεραπευτικά μέσα, Κλινική ποιμαντική εκπαίδευση, Χριστιανική πίστη, Φροντίδα υγείας

References

1. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ ΔΓ. Η Ορθοδοξία ως θεραπεία. Στο: Μεταλλήνός ΔΓ (Επιμ.) Δοκίμια ορθόδοξης μαρτυρίας. Εκδόσεις Άθως, Αθήνα, 2002:205–214
2. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΜΑ. Κλινική και θεραπευτική ποιμαντική Θεολογία στη σχέση της με την Ψυχοπαθολογία και την Ψυχοθεραπεία. Αθήνα, 2000:15
3. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΜ. Προαγωγή ψυχικής υγείας: Θεολογική προσέγγιση. Educational Trust for Health Improvement through Cognitive Strategies, Λονδίνο, 2007:99–100
4. Cf WHITE CA. Cognitive behaviour therapy for chronic medical problems: A guide assessment and treatment in practice. John Wiley & Sons, Hoboken, NJ, 2001
5. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ Ι. Νόσος και θεραπεία. Στο: Παπαθανασίου Κ (Επιμ.) Θεολογία και Ψυχιατρική σε διάλογο. Εκδόσεις Αποστολική Διακονία, Αθήνα, 1999:141–156
6. ΚΙΖΙΡΙΔΟΥ ΑΠ. Το αίτημα της ίασης στη λαϊκή θρησκευτικότητα. Εκδόσεις Ροπή, Θεσσαλονίκη, 2017:7
7. Cf ΠΑΠΑΡΝΑΚΗΣ ΓΑ. Η επίκληση του ονόματος του Θεού στην Παλαιά Διαθήκη. Εκδόσεις Πουρναράς, Θεσσαλονίκη, 2006:87–171
8. LARCHET JC. Η θεραπευτική των πνευματικών νοσημάτων: Εισαγωγή στην ασκητική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Εκδόσεις Αποστολική Διακονία, Αθήνα, 2008:571–573
9. ΒΛΑΧΟΣ Ι. Υπαρξιακή ψυχολογία και ορθόδοξη ψυχοθεραπεία. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας), Λεβάδεια, 1995:98
10. Cf ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΜΑ. Μνήμη και λήθη στη Θεία Λειτουργία. Εκδόσεις, Αθήνα, 1989:23
11. MARSHALL J. Νευροφυσιολογία: Ξεχνώ, άρα υπάρχω. Εφημερίδα «Το Βήμα», 2008:52–53
12. ΤΟΥΤΟΥΖΑΣ Π. Πίστη και ιατρική πράξη. Περιοδικό «Κοινωνία», 1997:347

Corresponding author:

T. Boltetsos, 352 00 Atalandi, Fthiotida, Greece
e-mail: tboltets@soctheol.uoa.gr